

<https://doi.org/10.31891/2307-5740-2026-352-25>

УДК 657.6:658.16

JEL classification: M41; G33; M42

ВОВК Віктор

Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

<https://orcid.org/0009-0003-8969-3543>

e-mail: volf098765@gmail.com

РОЗМЕЖУВАННЯ ПЕРЕДУМОВ ТА ПРИЧИН БАНКРУТСТВА ПІДПРИЄМСТВ: ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНИЙ ПІДХІД

Термінологічна невизначеність у понятійному апараті банкрутства призводить до змішування стадій процесу та підміни категорій «передумова» і «причина», що ускладнює розробку методик ранньої діагностики фінансової неспроможності. Метою дослідження є обґрунтування обліково-аналітичного підходу до розмежування передумов і причин банкрутства підприємств шляхом визначення системи облікових тригерів, що фіксують втрату припущення про безперервність діяльності. Використано методи порівняльного аналізу для розмежування категорій, логічного моделювання для формування підходу до ідентифікації облікових тригерів, типологічного аналізу для адаптації класифікації Б. Річардсона, С. Нванкво та С. Річардсона до обліково-аналітичного виміру. Встановлено, що процес банкрутства є об'єктом економічного аналізу, тоді як процедура банкрутства є об'єктом бухгалтерського обліку та аудиту. Межа між ними є обліковою і визначається моментом трансформації передумови у причину внаслідок спрацювання облікового тригера, що може зумовлювати перегляд припущення про безперервність діяльності та перехід до альтернативної основи оцінювання. Доведено, що передумова набуває статусу причини лише в момент виникнення облікового тригера. Запропоновано диференційований підхід до ідентифікації первинних і похідних тригерів залежно від типу підприємства та характеру фінансової деградації. Наукова новизна полягає у розгляді банкрутства не як наслідку причин у загальноекономічному сенсі, а як результату переходу факторів зі статусу передумов у статус причин через облікові тригери. Практичне значення результатів дослідження полягає у розширенні можливостей обліково-аналітичної системи підприємства щодо диференційованої ідентифікації передумов і причин банкрутства, що сприяє підвищенню достовірності аналітичних висновків та ефективності інформаційного забезпечення управління фінансовою стійкістю.

Ключові слова: банкрутство; процес банкрутства; процедура банкрутства; передумови банкрутства; причини банкрутства; облікові тригери; аудит безперервності діяльності.

VOVK Viktor

Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman

DISTINGUISHING BETWEEN THE PREREQUISITES AND CAUSES OF ENTERPRISE BANKRUPTCY: AN ACCOUNTING AND ANALYTICAL APPROACH

Terminological uncertainty in the conceptual apparatus of bankruptcy leads to confusion between the stages of the process and the substitution of the categories of "prerequisite" and "cause", which complicates the development of methods for the early diagnosis of financial insolvency.

The aim of the study is to justify an accounting and analytical approach to distinguishing between preconditions and causes of enterprise bankruptcy by defining a system of accounting triggers that record the loss of the going concern assumption. Comparative analysis methods were used to distinguish between categories, logical modelling to form an approach to identifying accounting triggers, and typological analysis to adapt the classification of B. Richardson, S. Nwanwko and S. Richardson to the accounting and analytical dimension. It has been established that the bankruptcy process is the subject of economic analysis, while the bankruptcy procedure is the subject of accounting and auditing. The boundary between them is accounting and is determined by the moment of transformation of a prerequisite into a cause as a result of the activation of an accounting trigger, which may lead to a revision of the going concern assumption and a transition to an alternative basis of measurement. It has been proven that a premise acquires the status of a cause only at the moment of the occurrence of an accounting trigger. A differentiated approach to identifying primary and derivative triggers depending on the type of enterprise and the nature of financial degradation is proposed.

The scientific novelty lies in considering bankruptcy not as a consequence of causes in a general economic sense, but as a result of the transition of factors from the status of preconditions to the status of causes through accounting triggers. The practical significance of the research results lies in expanding the capabilities of the enterprise's accounting and analytical system for the differentiated identification of prerequisites and causes of bankruptcy, which contributes to increasing the reliability of analytical conclusions and the effectiveness of information support for financial stability management.

Keywords: bankruptcy; bankruptcy process; bankruptcy procedure; bankruptcy prerequisites; bankruptcy causes; accounting triggers; going concern audit.

Стаття надійшла до редакції / Received 22.01.2026

Прийнята до друку / Accepted 06.03.2026

Опубліковано / Published 31.03.2026

This is an Open Access article distributed under the terms of the [Creative Commons CC-BY 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

© Вовк Віктор

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Банкрутство підприємства доцільно розглядати не лише як юридичний статус неплатоспроможності, а як фазу його життєвого циклу, що зумовлює зміну облікової основи формування фінансової звітності. У

цьому контексті визначальним є припущення про безперервність діяльності, яке визначає базу оцінювання активів і зобов'язань та впливає на зміст професійного судження аудитора.

Проблемним залишається розмежування передумов банкрутства як факторів ризику фінансової деградації та причин, що обумовлюють зміну облікових оцінок і перегляд бази звітності. Відсутність чітких критеріїв такого розмежування ускладнює ідентифікацію моменту, коли економічні ризики трансформуються в облікові події, що потребують перегляду облікової політики та припущення про безперервність діяльності. Це обумовлює актуальність уточнення обліково-аналітичних підходів до інтерпретації відповідних змін.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

У науковій літературі банкрутство підприємств традиційно досліджується через класифікацію причин та розробку моделей прогнозування фінансової неспроможності. Марусяк Н. Л., Пильнюк Д. О. [1] систематизували підходи до визначення банкрутства у вітчизняних дослідженнях, Грицюк Е. О. [2] систематизувала підходи до класифікації причин банкрутства та підкреслила їх багатофакторний характер. Водночас ці роботи не розглядають розмежування причин банкрутства з його передумовами у площині обліку та аудиту. Битківська А. В. [3] встановила зміст понять «процес банкрутства» та «процедура банкрутства», однак не розкриває їх обліково-аналітичний аспект.

Процесний підхід розширив уявлення про динаміку кризових явищ у підприємств. Річардсон Б., Нванкво С. та Річардсон С. [4] запропонували типологію траєкторій банкрутства, а Лайнінен Е. К. [5] обґрунтував прогностичну значущість стадій і швидкості фінансової деградації. Проте ці дослідження не пов'язують розвиток кризових процесів із моментом перегляду припущення про безперервність діяльності у фінансовому обліку.

У площині обліково-аналітичних досліджень Москаль Н. В. [6] розглядає безперервність діяльності як результат професійного судження бухгалтера, Гринчишин Я. М. [7] узагальнює та структурує чинники визначені МСА 570, а Рябко Ю. А., Фесенко В. В. [8] досліджують викривлення облікової інформації у підприємствах. Однак механізм переходу економічних передумов у причини втрати безперервності на рівні зміни облікової бази оцінювання системно не розкрито.

В умовах макроекономічної нестабільності проблема набуває додаткової актуальності. Булик Д. В., Стащук О. В., Шостак Л. В. [9], а також Лім В. М. та ін. [10] досліджують вплив воєнних факторів на фінансовий стан підприємств, однак не розглядають їх кризу призму зміни облікової основи оцінювання.

Отже, попри різноплановість підходів, відсутня узгоджена обліково-аналітична інтерпретація взаємозв'язку між економічною динамікою кризових процесів і моментом зміни бази оцінювання у фінансовій звітності.

ВИДІЛЕННЯ НЕВИРІШЕНИХ РАНІШЕ ЧАСТИН ЗАГАЛЬНОЇ ПРОБЛЕМИ, КОТРИМ ПРИСВЯЧУЄТЬСЯ СТАТТЯ

Аналіз наукових публікацій свідчить про недостатню визначеність підходів до розмежування економічних передумов та обліково визнаних причин втрати безперервності діяльності. Не сформовано систематизованого підходу до пояснення переходу від факторів ризику до подій бухгалтерського визнання, що зумовлюють зміну бази оцінювання активів і зобов'язань. Потребує уточнення інструментарій ідентифікації таких подій у системі обліково-аналітичного забезпечення управлінських і аудиторських рішень.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ

Метою статті є теоретичне обґрунтування та розроблення обліково-аналітичного підходу до розмежування передумов і причин банкрутства підприємств через уточнення механізму їх інтерпретації у системі бухгалтерського обліку та оцінки безперервності діяльності.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Для визначення моменту зміни облікової основи необхідно розмежувати процес банкрутства як економічну деградацію підприємства та процедуру як її нормативну фіксацію. Погоджуючись із позицією Битківської А. В. [3], що «процедура є складовою певного процесу», зазначимо: процес охоплює поступову втрату фінансової стійкості, тоді як процедура настає після юридичного визнання неплатоспроможності.

Таке розмежування має принципове облікове значення, оскільки відповідає різним станам застосування припущення про безперервність діяльності. На стадії процесу воно зберігається з розкриттям суттєвих невизначеностей у примітках до фінансової звітності (Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» (далі - НП(С)БО 1) [11]; Міжнародний стандарт аудиту 570 «Безперервність діяльності» (далі - МСА 570) [12]), тоді як перехід до процедури означає зміну бази оцінки активів і формування звітності на ліквідаційній основі.

Водночас юридичне рішення саме по собі не вичерпує питання облікової фіксації: між економічною деградацією та нормативною процедурою існує момент, коли передумова набуває статусу причини через відповідну облікову подію. Саме цей момент переходу від економічної передумови до обліково визнаної

причини потребує окремої категоризації в межах обліково-аналітичного підходу. У межах окресленої рамки подальшої конкретизації вимагає розмежування понять «передумова» та «причина», оскільки саме цей поділ визначає момент переходу від оцінки ризику до зміни облікової основи.

У науковій літературі простежується тенденція до ототожнення понять «причини банкрутства» та «фактори банкрутства». У межах цього дослідження використовується термін «причини банкрутства» в обліково-аналітичному значенні - як обставини, що набули статусу подій визнання, оцінки або класифікації у системі бухгалтерського обліку та зумовлюють перегляд припущення про безперервність діяльності. Натомість фактори (розмір підприємства, галузь, вік, структура фінансування) відображають лише ймовірність виникнення кризових явищ і характеризують середовище функціонування, але не визначають момент переходу від процесу до процедури банкрутства. Саме оцінка трансформації передумови у причину здійснюється в межах професійного судження аудитора відповідно до МСА 570 [12].

Таке розмежування має логічний характер: фактор змінює лише ризик неплатоспроможності, але не визначає момент її настання, оскільки за однакових умов підприємство може як зберегти, так і втратити платоспроможність. Причина ж повинна мати ознаку фактичності, тобто проявлятися через подію, що змінює застосування припущення про безперервність діяльності. У системі бухгалтерського обліку такою межею виступає подія визнання або переоцінки, яка формалізує передумову та переводить її у статус причини.

Процес банкрутства характеризується наявністю передумов, котрі формують загальний контекст виникнення кризових явищ (наприклад, воєнний стан як макроекономічний фактор невизначеності). Натомість процедура банкрутства починається тоді, коли економічні фактори набувають статусу причин, що безпосередньо порушують здатність підприємства виконувати зобов'язання (втрата ринків збуту, руйнування виробничих потужностей, критичне зниження ліквідності) та трансформуються в облікові події.

Запропоноване розмежування узгоджується з підходами міжнародних стандартів фінансової звітності та аудиту до ідентифікації подій, що впливають на основу оцінки. Так, п. 3, 9-10 Міжнародного стандарту бухгалтерського обліку 10 «Події після звітного періоду» (далі - МСБО 10) [13] розрізняє події залежно від наявності причин на звітну дату. За наявності передумов банкрутства підприємство продовжує застосовувати оцінку активів за справедливою вартістю або історичною собівартістю з розкриттям суттєвих невизначеностей про безперервність діяльності, тоді як поява причин, що унеможливають виконання зобов'язань протягом наступних 12 місяців, потребує перегляду цього припущення відповідно до п. 25-26 Міжнародного стандарту бухгалтерського обліку 1 «Подання фінансової звітності» (далі - МСБО 1) [14]. У разі його непридатності управлінський персонал переходить до ліквідаційної основи оцінки активів.

Вітчизняні дослідники, такі як Булик Д. В. [9], Грицюк Е. О. [2], Марусяк Н. Л. [1], Пильнюк Д. О. [1], Стащук О. В. [9], Шостак Л. В. [9], здебільшого не надають категоріям «причини банкрутства» та «передумови банкрутства» чітко окресленого облікового змісту, що ускладнює їх практичне застосування при оцінці безперервності діяльності та формуванні аудиторського судження.

Поширена у літературі класифікація причин банкрутства на екзогенні (зовнішні, неконтрольовані підприємством) та ендогенні (внутрішні, що є наслідком управлінських рішень) має обмежене значення для цілей бухгалтерського обліку й аудиту, оскільки фокусується на джерелі їх виникнення, але не відображає моменту набуття ними статусу облікових подій, що зумовлюють перегляд припущення про безперервність діяльності. Процесна природа банкрутства та доцільність розмежування передумов і причин отримують емпіричне підтвердження у дослідженні Лайтінена Е. К. [5], який на вибірці 147 фінських банкрутів показав, що процесні характеристики фінансових показників мають вищу предикторну силу, ніж їх абсолютні значення. Це підтверджує трактування передумов як факторів формування процесного тренду, а причин - як тригерів переходу до процедури банкрутства. Отож, в обліково-аналітичному вимірі визначальним є не джерело причини, а момент її прояву у формі облікової події.

Запропонований підхід відрізняється від традиційних підходів до аналізу банкрутства. Факторні моделі ідентифікують сукупність впливових змінних, а моделі прогнозування спрямовані на оцінку ймовірності неплатоспроможності. Натомість запропонований підхід змінює рівень аналізу: вона фокусується на моменті переходу від економічного ризику до облікового факту, тобто на трансформації фінансової реальності, що має нормативні наслідки для формування звітності. На відміну від класичного аналізу безперервності діяльності, який оцінює умови функціонування підприємства, цей підхід визначає методологічну межу між економічним процесом і бухгалтерською процедурою через систему облікових тригерів.

Отож, помилкове ототожнення процесу та процедури банкрутства створює ризик несвоєчасного визнання облікових подій, що свідчать про втрату безперервності діяльності, та, як наслідок, призводить до викривлення оцінок активів і формування недостовірної фінансової звітності. Саме тому у межах запропонованого підходу ключовим є визначення моменту трансформації економічної передумови у обліково визнану причину, що потребує окремої категоризації.

Для деталізації механізму такої трансформації доцільно розмежувати первинні та похідні тригери втрати безперервності діяльності. Момент трансформації передумови у причину проявляється через механізм облікового тригера, що зумовлює зміну бази оцінювання у фінансовій звітності (рис. 1). З метою усунення термінологічної невизначеності доцільно чітко розмежувати ключові категорії дослідження.

Передумова банкрутства - це економічний фактор або сукупність факторів, що створюють потенційну загрозу втрати платоспроможності, але ще не зумовлюють зміни облікової основи. Економічні передумови кризи проявляються у вигляді первинних тригерів у тому випадку, коли вони переходять із латентної фази в стадію, здатну вплинути на показники ліквідності, платоспроможності або контроль над активами. Таким чином, первинні тригери є інституціоналізованими передумовами економічної деградації.

Причина банкрутства - це облікова подія або факт, який відповідно до вимог стандартів зумовлює перегляд припущення про безперервність діяльності та зміну оцінки активів і зобов'язань.

Обліковий тригер - це господарська подія або сукупність подій, що підлягають обов'язковому визнанню, переоцінці чи класифікації відповідно до вимог стандартів та змінюють параметри оцінки активів і зобов'язань настільки, що подальше застосування припущення про безперервність діяльності стає методологічно сумнівним. Він відрізняється від причини тим, що виступає не економічною обставиною, а моментом її формалізації у системі бухгалтерського обліку через процедури визнання, оцінки або класифікації.

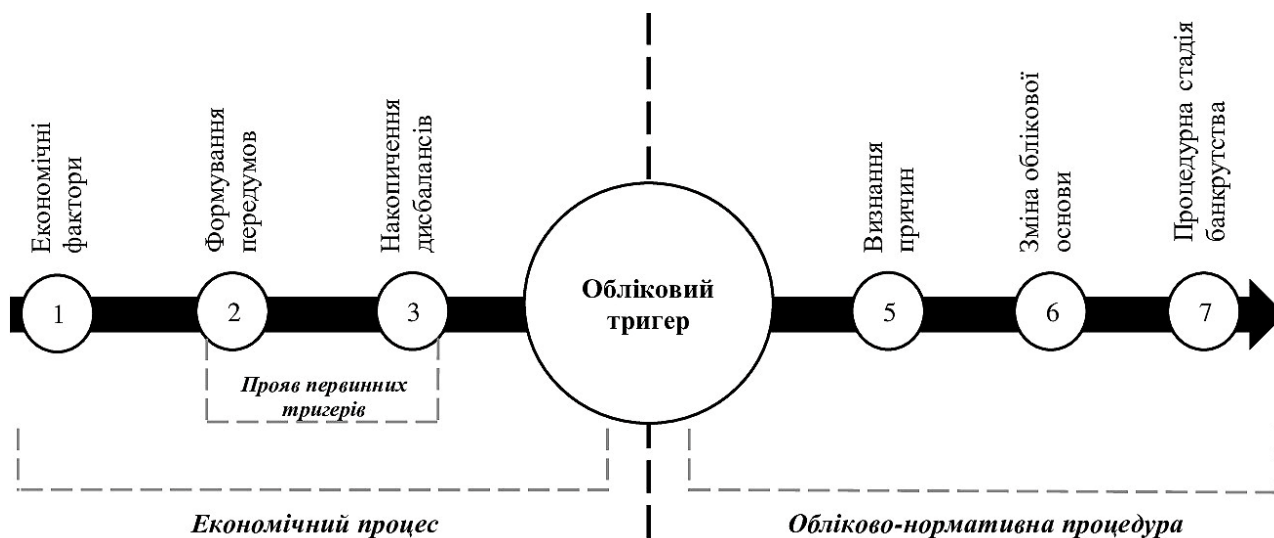

Рис. 1. Трансформація передумов у причини через обліковий тригер

Джерело: розробка автора

Первинні тригери мають економічну природу та можуть бути операційними (втрата ринків, зниження виробництва), фінансовими (порушення ліквідності, від'ємний власний капітал, прострочення зобов'язань) або правовими (судові обмеження, ініціювання процедури банкрутства). Виділення операційних, фінансових та правових первинних тригерів зумовлене тим, що саме через ці сфери відбувається інституційна взаємодія підприємства з ринком, кредиторами та державою, а отже - фіксується перехід економічної деградації у фазу, здатну вплинути на оцінювання активів і зобов'язань. Вони сигналізують про критичну фазу деградації, однак самі по собі ще не змінюють базу бухгалтерського оцінювання. Лише їх кумулятивна або критична активація зумовлює виникнення похідного облікового тригера - події визнання, переоцінки або класифікації, що формалізує передумову та переводить її у статус причини.

Обліковий тригер слід відмежувати від індикаторів «суттєвого сумніву», визначених МСА 570 [12]. Останні мають переважно аналітичний характер і сигналізують про підвищений ризик порушення безперервності діяльності (збитки, від'ємні грошові потоки, прострочена заборгованість), однак самі по собі не зумовлюють зміну облікової основи складання фінансової звітності. Натомість обліковий тригер є подією облікового рівня, яка вже матеріалізувалася у фінансовій звітності або підлягає обов'язковому документальному відображенню відповідно до вимог стандартів і об'єктивно ставить під сумнів доречність подальшого застосування припущення про безперервність діяльності. Отже, індикатори суттєвого сумніву виконують попереджувальну функцію, тоді як обліковий тригер виступає пороговою подією, після якої питання безперервності переходить із площини оцінки ризику у площину методологічного вибору основи оцінювання.

Схема на рис. 1 демонструє, що причина банкрутства виникає не на стадії економічної деградації (процесу банкрутства), а після її облікової фіксації, що передуює або супроводжує перехід до процедури банкрутства. У логіці представленої схеми первинні тригери проявляються на межі між формуванням передумов та стадією накопичення дисбалансів, коли економічні фактори переходять із потенційної у критичну фазу. Перехід до облікового тригера відбувається тоді, коли сукупний обсяг дисбалансів перевищує адаптаційний потенціал підприємства та набуває ознак, що підлягають обов'язковому обліковому відображенню. Обліковий тригер, таким чином, виступає моментом формалізації, який переводить

економічний ризик у нормативно зафіксований факт, що ставить під сумнів застосування припущення про безперервність діяльності.

У межах запропонованого підходу цей процес доцільно розглядати як послідовність взаємопов'язаних етапів. На першому етапі ідентифікуються економічні передумови кризи, які формують підвищений ризиковий контекст, але самі по собі не зумовлюють зміну облікової основи. У межах запропонованого підходу такі передумови доцільно розглядати як первинні тригери - операційні, фінансові або правові сигнали деградації, що відображають критичну фазу економічного процесу.

На другому етапі оцінюється, чи відбулися події облікового рівня, які змінюють параметри оцінки активів і зобов'язань - первинні тригери перетворились в облікові тригери. Завершальним етапом є формування управлінської та аудиторської реакції щодо доцільності збереження припущення про безперервність діяльності або необхідності переходу до альтернативної основи оцінювання.

Подібний багаторівневий характер оцінювання безперервності діяльності відзначає і Москаль Н. В. [6], яка розглядає процес формування судження як послідовність взаємопов'язаних рівнів аналізу. У межах запропонованого підходу така багаторівневність конкретизується через механізм трансформації первинних тригерів в облікові.

Позиція Гричишина Я. М. [7] щодо активної ролі аудиту у формуванні антикризових управлінських рішень узгоджується з запропонованим підходом, однак у межах цієї статті акцент переноситься з процедур аудиту на момент виникнення облікового тригера як ключової точки трансформації економічного процесу в нормативну площину.

Таким чином, розмежування передумов і причин набуває не лише аналітичного, а й методологічного значення для оцінювання безперервності діяльності. Наявність передумов формує контекст підвищеної невизначеності, тоді як виникнення облікового тригера означає перехід економічного процесу у площину нормативного реагування - шляхом розкриття суттєвих невизначеностей, модифікації аудиторського висновку або перегляду бази оцінювання.

Однак запропонована теоретична конструкція потребує конкретизації у площині реальних сценаріїв фінансової деградації підприємств, оскільки саме динаміка розвитку кризи визначає швидкість переходу від передумов до причин, характер облікових подій та момент перегляду припущення про безперервність діяльності.

Для ілюстрації різних траєкторій такої трансформації доцільно звернутися до процесних типологій банкрутства, які дозволяють простежити взаємозв'язок між економічною траєкторією підприємства, накопиченням дисбалансів та появою облікових тригерів. Найбільш придатною для цілей дослідження є типологія Річардсона Б., Нванкво С. та Річардсона С. [4], що ґрунтується на процесному підході та на основі концепції стратегічного дрейфу описує траєкторії фінансової деградації залежно від темпів і характеру розвитку кризи. На відміну від статичних класифікацій, вона дозволяє простежити динаміку переходу від передумов до причин через зміну інтенсивності облікових подій та точно визначити момент перегляду припущення про безперервність діяльності.

У межах зазначеної класифікації кожна траєкторія фінансової деградації асоціюється зі специфічним набором облікових аномалій, які проявляються на різних етапах розвитку кризи та можуть слугувати основою для ідентифікації облікових тригерів. Автори виокремлюють чотири типи підприємств-банкрутів, що відображають різні сценарії трансформації передумов у причини, їх систематизацію в обліково-аналітичному вимірі подано в таблиці 1.

Запропонована типологія дає змогу окреслити різні функціональні ролі облікових тригерів у процесі втрати безперервності діяльності. На стадії передумов облікова система виконує превентивну роль. Тестування активів на знецінення, моніторинг дотримання фінансових кovenантів, а також оцінка очікуваних кредитних збитків формують інформаційну основу для управлінського реагування до того, як фактори ризику трансформуються у незворотні причини банкрутства. Після спрацювання облікового тригера ситуація змінюється. Якщо управлінський персонал не має обґрунтованих підстав підтвердити реалістичність джерел покриття зобов'язань або виконання умов фінансування - тобто виникають обставини, які згідно з МСА 570 [12] потребують оцінки припущення про безперервність діяльності, - облікова система переходить від превентивної до фіксаційної ролі. На цій стадії завданням обліку та аудиту є не попередження банкрутства, а коректна ідентифікація втрати безперервності діяльності та верифікація обґрунтованості переходу до альтернативної основи оцінювання (зокрема, ліквідаційної) з відповідним розкриттям інформації. Таким чином, спрацювання облікових тригерів означає не лише зміну фінансового стану підприємства, а й зміну функції облікової інформації.

Практична інтерпретація типології свідчить, що для різних типів підприємств момент переходу від передумови до причин фіксується через різні облікові події - знецінення активів, порушення фінансових кovenантів, перекласифікацію зобов'язань або втрату прогнозованих джерел фінансування. Така трансформація залежить від здатності менеджменту нейтралізувати ризик до моменту його матеріалізації в обліковій події.

Таблиця 1

**Інтерпретація типології підприємств-банкрутів
за Річардсоном Б. та ін. в обліково-аналітичному вимірі**

Ознака	Тип підприємства			
	Зварена жаба	Потонула жаба	Жаба-бик	Пуголовок
Характеристика	Зрілі, з усталеними бізнес-моделями, інертні та консервативні у прийнятті стратегічних рішень	Амбітні, надмірно швидко розширюються без достатнього фінансового забезпечення	Керівництво використовує ресурси організації для особистого збагачення та демонстрації статусу	Стартапи та молоді підприємства, що не змогли вийти на рівень самокупності
Природа банкрутства	Повільне, тривале погіршення внаслідок стратегічного дрейфу	Раптове, спричинене перерозтягненням ресурсів та зовнішніми шоками	Системне, через нецільове використання коштів та неефективність управління	Швидке, через вичерпання початкового капіталу та невдачу бізнес-моделі
Передумова банкрутства	Поступове падіння маржинальності через старіння продукції; втрата конкурентоспроможності	Структурна залежність від валютних кредитів; висока частка імпорتنних компонентів у собівартості	Систематичні непродуктивні витрати; непрозорі операції з пов'язаними сторонами	Залежність від венчурного фінансування; недоведена бізнес-модель без альтернативних джерел капіталу
Причина банкрутства	Стійка операційна збитковість та втрата здатності генерувати грошові потоки, достатні для покриття витрат	Девальваційний шок; критичне зростання фінансових витрат через курсові різниці, що перетворює операційний прибуток у чистий збиток	Касовий розрив; неспроможність погашення поточних зобов'язань через вилучення оборотних коштів на статусні цілі	Припинення фінансування інвесторами; вичерпання початкового капіталу при відсутності операційних грошових потоків
Обліковий тригер	Виявлення індикаторів знецінення згідно з МСБО 36 при відсутності коригування оцінок менеджментом протягом кількох звітних періодів	Визнання курсових різниць як фінансових витрат згідно з МСБО 21, що призводить до порушення фінансових ковенантів та перекласифікації довгострокових зобов'язань згідно з МСБО 1	Документально підтверджений касовий розрив та відсутність реалістичних джерел покриття поточних зобов'язань, що зумовлює перекласифікацію довгострокових зобов'язань згідно з МСБО 1	Неспроможність менеджменту продемонструвати реалістичні джерела фінансування на прогностичний період згідно з МСА 570

Джерело: адаптовано автором на основі [4] з розробкою облікових тригерів згідно з [12; 14; 16; 17]

Типові облікові практики, характерні для різних типів підприємств-банкрутів, доцільно розглядати не лише як технічні порушення стандартів, а як облікову реакцію на економічні передумови втрати безперервності діяльності. У такому випадку облікові викривлення виступають формою фіксації моменту, коли економічна передумова вже трансформувалася в облікову подію, що змінює параметри оцінки. Дослідження Фесенко В. В. та Рябко Ю. А. [8] підтверджує, що викривлення доходів, дебіторської заборгованості та витрат пов'язані з управлінськими мотивами підтримання уявної фінансової стабільності та збереження доступу до кредитних ресурсів і зовнішнього фінансування.

Для інертних підприємств («Зварені жаби») така реакція проявляється у відтермінуванні визнання витрат через завищення вартості застарілих запасів та неправомірній капіталізації поточних витрат як поліпшення основних засобів.

Для підприємств типу «Потонула жаба» економічний тиск швидкого зростання трансформується в агресивні практики комерційного кредитування покупців та передчасне визнання доходів без належної оцінки кредитного ризику, що суперечить принципу визнання виручки за наявності ймовірності отримання економічних вигід та вимогам щодо оцінки очікуваних кредитних збитків. Фесенко В. В. та Рябко Ю. А. [8] ідентифікують ці явища як типові для кризових підприємств.

У підприємств з непродуктивними витратами («Жаби-бики») управлінський опортунізм матеріалізується у змішуванні особистих і господарських витрат, що порушує принцип відокремленості суб'єкта господарювання та вимоги щодо розкриття операцій з пов'язаними сторонами.

Для молодих підприємств типу «Пуголовок» кризовий контекст проявляється не стільки у викривленні вже існуючих активів, скільки у формуванні нереалістичних оцінок майбутніх економічних вигід. Типовими є оптимістичні прогнози грошових потоків при тестуванні активів на знецінення, визнання доходів за довгостроковими контрактами без достатньої впевненості у завершенні зобов'язань, а також недооцінка очікуваних кредитних збитків. Такі оцінки ґрунтуються на припущенні про майбутнє залучення інвестицій. За відсутності належних підтверджень це створює суттєву невизначеність щодо здатності підприємства продовжувати діяльність і є предметом підвищеної уваги аудитора відповідно до МСА 570 [12].

Таким чином, у різних типів банкрутів облікові викривлення виникають не лише як наслідок помилок чи маніпуляцій, а як результат управлінських оцінок, сформованих в умовах економічної невизначеності. Зазначені облікові практики можуть виступати формою матеріалізації облікових тригерів, через які економічні передумови фінансової деградації набувають статусу причин, що спотворюють інформаційну базу для аудиторської оцінки припущення про безперервність діяльності та зумовлюють підвищений ризик

суттєвого викривлення фінансової звітності [12]. З огляду на це постає потреба структурувати процес трансформації економічних передумов у причини, що мають нормативні наслідки для оцінювання безперервності діяльності.

У цьому контексті воєнний стан демонструє ситуацію, коли макроекономічний фактор може тривалий час залишатися передумовою, не переходячи у площину причин, доки не настане подія, що впливає на контроль або відшкодуваність активів. Роз'яснення Міністерства фінансів України в Листі від 10.10.2022 № 41010-06-62/23254 [15] підтверджують можливість визнання знецінення активів, розташованих на тимчасово окупованих територіях або в зонах активних бойових дій, навіть без фізичної інвентаризації. Саме момент втрати контролю виступає обліковим тригером, що трансформує макроекономічну передумову у бухгалтерську причину зміни бази оцінювання.

Воєнний стан може розглядатися як екзогенний макроекономічний шок, який по-різному активує первинні тригери залежно від внутрішньої стійкості підприємства. Лім В. М. та ін. [10] встановили, що війна впливає на підприємства залежно від розташування: для підприємств у зоні конфлікту критичними є руйнування інфраструктури, загроза кібератак та санкційні обмеження, тоді як для підприємств в інших державах виникають етичні дилеми щодо співпраці з країною-агресором та ризики репутаційних втрат. Для одних суб'єктів господарювання війна стала каталізатором наявних внутрішніх фінансових дисбалансів, тоді як для інших - фатальним зовнішнім шоком. Однак у площині бухгалтерського відображення вирішальним є не сам факт війни, а момент трансформації цих первинних тригерів в облікову подію, що змінює параметри оцінювання активів і зобов'язань. Саме на цій стадії визначається, чи зберігається потенціал відновлення діяльності в межах припущення про безперервність, чи виникає необхідність переходу до альтернативної основи оцінювання.

ВИСНОВКИ З ДАНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

У результаті дослідження встановлено, що традиційні підходи до аналізу банкрутства підприємств не розмежовують економічний процес фінансової деградації та його нормативне облікове відображення, що призводить до змішування передумов і причин банкрутства. Обґрунтовано доцільність їх інтерпретації як явищ різних рівнів: передумови відображають економічний стан ризику неплатоспроможності, тоді як причини виникають лише у момент нормативної фіксації змін у припущенні про безперервність діяльності.

Розроблено обліково-аналітичний підхід до трактування взаємозв'язку передумов і причин банкрутства, заснований на визначенні моменту їх облікової фіксації. Доведено, що причина набуває статусу такої лише після її відображення у системі бухгалтерського обліку через подію або сукупність подій, які змінюють підходи до оцінювання активів, зобов'язань чи застосування припущення про безперервність діяльності. Такий момент запропоновано визначати як обліковий тригер - межу переходу від економічного процесу фінансової деградації до нормативно визначеної процедури реагування.

Запропонований підхід до інтерпретації облікового тригера розширює методологічну основу бухгалтерського обліку та аудиту, оскільки дозволяє ідентифікувати точку трансформації фінансової реальності підприємства, уточнює момент зміни облікової бази та підвищує обґрунтованість професійного судження аудитора щодо втрати безперервності діяльності.

Практичне значення результатів полягає у можливості використання категорії облікового тригера як інструмента ранньої ідентифікації моменту зміни облікової основи та аналітичної інтерпретації облікових подій у процесі фінансової деградації підприємства.

Подальші дослідження доцільно спрямувати на емпіричну верифікацію запропонованого підходу, формалізацію індикаторів первинних і похідних облікових тригерів та інтеграцію цієї категорії до моделей прогнозування банкрутства і методик аудиту безперервності діяльності.

Література

1. Марусяк Н. Л., Пильнюк Д. О. Банкрутство підприємства: сутність, причини та наслідки. *Економіка та суспільство*. 2021. № 33. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-33-29>
2. Грицюк Е.О. Причини виникнення банкрутства в сучасних підприємствах. *Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. Економічні науки*. 2018. № 4 (72). С. 42–53. URL: http://chtcu.knteu.cv.ua/herald/content/download/a_rchive/2018/v4/5.pdf
3. Битківська А. В. Лексико-семантичний аналіз понять «процедура банкрутства» та «процес банкрутства». *Науковий вісник Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу. Серія: Економіка та управління в нафтовій і газовій промисловості*. 2015. № 2(12). С. 161–169.
4. Richardson B., Nwankwo S., Richardson S. Understanding the causes of business failure crises. *Management Decision*. 1994. Vol. 32, no. 4. P. 9–22. URL: <https://doi.org/10.1108/00251749410058635>
5. Laitinen E. K. Can Failure Process Information Improve Bankruptcy Prediction? Evidence from Finland. *Theoretical Economics Letters*. 2025. Vol. 15. P. 493–516. DOI: <https://doi.org/10.4236/tel.2025.152028>

6. Москаль Н. В. Комплексний підхід до оцінки безперервності діяльності підприємства: обліково-аналітичні аспекти. *Економіка та суспільство*. 2024. № 65. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-65-39>
7. Гринчишин Я. М. Аудит принципу безперервності діяльності та його вплив на антикризовий фінансовий менеджмент підприємств. *Прийчорноморські економічні студії*. 2020. № 57. С. 127–132. URL: <https://doi.org/10.32843/bses.57-23>.
8. Фесенко В. В., Рябко Ю. А. Аудиторська ідентифікація облікових маніпулювань в операціях реалізації. *Сталий розвиток економіки*. 2017. № 4 (37). С. 125–131.
9. Сташук О. В., Шостак Л. В., Булик Д. С. Банкрутство підприємств в умовах воєнного стану. *Економіка та суспільство*. 2022. № 44. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-44-29>.
10. What is at stake in a war? A prospective evaluation of the Ukraine and Russia conflict for business and society / W. M. Lim, M. W. C. Chin, Y. S. Ee et al. *Global Business and Organizational Excellence*. 2022. Vol. 41, no. 6. P. 23–36. URL: <https://doi.org/10.1002/joe.22162>
11. Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»: Наказ Міністерства фінансів України від 07.02.2013 № 73 : станом на 23 груд. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13#Text>.
12. ISA 570 (Revised), Going Concern: International Standard on Auditing. New York. International Auditing and Assurance Standards Board, 2025. 54 p. URL: <https://ifacweb.blob.core.windows.net/publicfiles/2025-04/IAASB-ISA-570-Going-Concern-Revised.pdf>
13. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 10 (МСБО 10). Події після звітного періоду : Стандарт Ради з Міжнародних стандартів бухгалтерського обліку від 01.01.2012. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_024#Text.
14. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 1 (МСБО 1). Подання фінансової звітності : Стандарт Ради з Міжнародних стандартів бухгалтерського обліку від 01.01.2012. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_013#Text.
15. Щодо порядку списання знищеного або зіпсованого майна у зв'язку із російською збройною агресією : лист Міністерства фінансів України від 10.10.2022 р. № 41010-06-62/23254. URL: <https://document.vobu.ua/doc/15589>
16. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 36 (МСБО 36). Зменшення корисності активів : Стандарт Ради з Міжнародних стандартів бухгалтерського обліку від 01.01.2012. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_047#Text.
17. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 21 (МСБО 21). Вплив змін валютних курсів : Стандарт Ради з Міжнародних стандартів бухгалтерського обліку від 01.01.2012. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_022#Text.

References

1. Marusiak, N. L., & Pylniuk, D. O. (2021). Bankrutstvo pidpriemstva: sutnist, prychny ta naslidky [Enterprise bankruptcy: Essence, causes and consequences]. *Ekonomika ta suspilstvo [Economy and Society]*, (33). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-33-29>.
2. Hrytsiuk, E. O. (2018). Prychny vynyknennia bankrutstva v suchasnykh pidpriemstvakh [Causes of bankruptcy in modern enterprises]. *Visnyk Chernivetskoho torhovelno-ekonomichnoho instytutu. Ekonomichni nauky [Herald of Chernivtsi Trade and Economics Institute. Economic Sciences]*, (4), 42–53. http://chtei-knteu.cv.ua/herald/content/download/a_rchive/2018/v4/5.pdf
3. Bytkivska, A. V. (2015). Leksyko-semantychnyi analiz poniat «protsedura bankrutstva» ta «protses bankrutstva» [Lexico-semantic analysis of the concepts of "bankruptcy procedure" and "bankruptcy process"]. *Naukovyi visnyk Ivano-Frankivskoho natsionalnoho tekhnichnoho universytetu nafty i hazu. Seriya: Ekonomika ta upravlinnia v naftovii i hazovii promyslovosti [Scientific Bulletin of the Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas. Series: Economics and Management in the Oil and Gas Industry]*, (2), 161–169.
4. Richardson, B., Nwankwo, S., & Richardson, S. (1994). Understanding the causes of business failure crises. *Management Decision*, 32(4), 9–22. <https://doi.org/10.1108/00251749410058635>.
5. Laitinen, E. K. (2025). Can failure process information improve bankruptcy prediction? Evidence from Finland. *Theoretical Economics Letters*, 15, 493–516. <https://doi.org/10.4236/tel.2025.152028>.
6. Moskal, N. V. (2024). Kompleksnyi pidkhid do otsinky bezperernosti diialnosti pidpriemstva: oblikovo-analitychni aspekty [A comprehensive approach to assessing the continuity of an enterprise's activities: accounting and analytical aspects]. *Ekonomika ta suspilstvo [Economy and Society]*, (65). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-65-39>.
7. Hrynchyshyn, Ya. M. (2020). Audyty pryntsyphu bezperernosti diialnosti ta yoho vplyv na antykrizovyi finansovyi menedzhment pidpriemstv [Audit of the principle of business continuity and its impact on the anti-crisis financial management of enterprises]. *Prychornomorski ekonomichni studii [Black Sea Economic Studies]*, (57), 127–132. <https://doi.org/10.32843/bses.57-23>.
8. Fesenko, V. V., & Riabko, Yu. A. (2017). Audytorska identyfikatsiia oblikovykh manipuliuvan v operatsiiah realizatsii [Auditor identification of accounting manipulations in sales operations]. *Stalyi rozvytok ekonomiky [Sustainable Development of Economy]*, (4), 125–131.
9. Stashchuk, O. V., Shostak, L. V., & Bulyk, D. S. (2022). Bankrutstvo pidpriemstv v umovakh voiennoho stanu [Enterprise bankruptcy under martial law]. *Ekonomika ta suspilstvo [Economy and Society]*, (44). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-44-29>.
10. Lim, W. M., Chin, M. W. C., Ee, Y. S., Shi, X., Ling, S. M., Lim, B. X., ... & Teoh, K. B. (2022). What is at stake in a war? A prospective evaluation of the Ukraine and Russia conflict for business and society. *Global Business and Organizational Excellence*, 41(6), 23–36. <https://doi.org/10.1002/joe.22162>.
11. Ministry of Finance of Ukraine. (2013). *Pro zatverdzhennia Natsionalnoho polozhennia (standartu) bukhhalterskoho obliku 1 «Zahalni vymohy do finansovoi zvitnosti»* [On approval of National Accounting Standard 1 "General requirements for financial reporting"] (Order No. 73, February 7). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13#Text>.
12. International Auditing and Assurance Standards Board. (2025). *International Standard on Auditing 570 (Revised), Going concern*. International Federation of Accountants. <https://ifacweb.blob.core.windows.net/publicfiles/2025-04/IAASB-ISA-570-Going-Concern-Revised.pdf>.

-
13. International Accounting Standards Board. (2012). Mizhnarodnyi standart bukhhalterskoho obliku 10 (MSBO 10). Podii pislia zvitnoho periody [International Accounting Standard 10 (IAS 10). Events after the reporting period]. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_024#Text.
14. International Accounting Standards Board. (2012). Mizhnarodnyi standart bukhhalterskoho obliku 1 (MSBO 1). Podannia finansovoi zvitnosti [International Accounting Standard 1 (IAS 1). Presentation of financial statements]. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_013#Text.
15. Ministry of Finance of Ukraine. (2022). Shchodo poriadku spysannia znyshchenoho abo zipsovanoho maina u zviazku iz rosiiskoiu zbroinoiu ahresiietu [Regarding the procedure for writing off destroyed or damaged property in connection with Russian armed aggression] (Letter No. 41010-06-62/23254, October 10). <https://document.vobu.ua/doc/15589>.
16. International Accounting Standards Board. (2012). Mizhnarodnyi standart bukhhalterskoho obliku 36 (MSBO 36). Zmshennia korysnosti aktyviv [International Accounting Standard 36 (IAS 36). Impairment of assets]. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_047#Text.
17. International Accounting Standards Board. (2012). Mizhnarodnyi standart bukhhalterskoho obliku 21 (MSBO 21). Vplyv zmin valiutnykh kursiv [International Accounting Standard 21 (IAS 21). The effects of changes in foreign exchange rates]. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_022#Text